

Egy római orvos a Barbaricumban

20

GULYÁS ANDRÁS ZOLTÁN – SAMU LEVENTE

Jászberény és Jánoshida határán, egy elhagyott Zagyva-meander által körülölelt félszigeten egy Árpád-kori település nyomaira bukkant évtizedekkel ezelőtt Kerékgyártó Gyula terepi kutató. A jászági lelőhelyek legkiválóbb ismerője az utóbbi 40 évben több száz új régészeti lelőhelyet fedezett fel és mutatott meg a Jász Múzeum munkatársainak, valamint a Jász Múzeumhoz köthető közösségi régészeti csoport tagjainak. Majd a múzeum munkatársai 2021 tavaszán meglátogatták a fent említett lelőhelyet, ahol az Árpád- és vaskori kerámiatöredékek mellett több fémleletet is begyűjtöttek fémkereső műszerek segítségével. Az Árpád-korból egy Szent István korában vert denár, míg a vaskorból több nyílhegy és fémtöredék került elő a földből.

A fémkeresős kutatás során azonban más korszakból is kerültek elő fémleletek. Egy, a középső rézkori bodrogkeresztúri kultúrához köthető aranycsüngő nagy szenzáció volt, de igazán a 7–8. századból származó avar

kori aranytárgyak keltették fel a kutatók érdeklődését. A lelőhelyre a Jász Múzeum munkatársai a közösségi régészeti csoport – a „Jászakasok” – segítségével többször is kilátogattak, és a 3 hektáros területet nagyon alaposan átkutatták. Az eredmény egy olyan, a 7–8. századra keltezhető leletegyüttes volt, amely alapján a korszakban egyedülállóan gazdag avar temetőre következtettek a kutatók.

A temető feltárási munkálataihoz a Jász Múzeum szakemberei felkeresték az Eötvös Loránd Tudományegyetem Régészettudományi Intézetét, valamint a munkákba bekapcsolódtak az akkor még Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (jelenleg HUN-REN) Régészeti Intézetének szakemberei is. A feltárást megelőző magnetométeres felmérés készült és szisztematikus terepbejárás is zajlott a területen,

♦ A sírból előkerült orvosi eszközök restaurálva (fotó: Rusznák Gábor)

ezek alapján 2022-ben kijelöltek egy egy méter széles szondát, valamint egy különálló kutatási szelvényt.

Végül 2022 szeptemberében valósult meg az első feltárás a területen. Az ELTE Régészettudományi Intézet tanárai és hallgatói, valamint a Jász Múzeum szakemberei és a közösségi régészeti csoportja vettek részt a munkákban. A feltárást a Jász Múzeum részéről Gulyás András Zoltán, az ELTE részéről pedig prof. dr. Vida Tivadar, dr. Samu Levente, dr. Siklósi Zsuzsanna és dr. Szilágyi Márton vezette. A feltárás során az avarokhoz köthető négy teljesen kirabolt, nagy méretű és rendkívül mély sírgödört tártak fel. Az avar kori sírok mellett egy kelet-délkelet – nyugat-északnyugat tájolású, 220 cm hosszú és 60 cm széles, összesen a felszíntől 70 cm mélyen megásott sírgödörben egy hátára fektetett, 50–60 éves férfi csaknem bolygatatlan csontváza került elő. A későbbi antropológiai vizsgálatot dr. Spekker Olga (Szegedi Tudományegyetem Embertani Tanszék) végezte el. A férfi koponyája, hosszúcsontjai jó megtartásúak voltak, azonban a törzs többi csontja sajnos szinte teljesen szétmállott. A koponya mellett egy orvosi eszköz, egy szike feküdt. A jobb térdénél pedig egy sima, ovális átmetszetű dörzskő helyezkedett el. A jobb és a bal lábfejnél pedig hosszú, összekorrodálódott fémtárgyak feküdtek.

A feltárás során egy hatalmas vihar kerekedett, ami miatt a sír bontását is félbe kellett hagyni. Azonban a sírt már nem lehetett lefedni, ezért a vihar előtt még in situ [azaz eredeti, temetkezési helyzetben – a szerk.] a lábfejjel és az alsó lábszárral együtt felszedték a sírt. A sír felszedett részeit Budapestre szállították, az Archeolore Kft. restaurátorcsapatához, ahol Döbröntey-David Szilvia vette kezelésbe a fémtárgyakat.

• **Légi fotó a lelőhelyről**
(fotó: Fülöp Dániel)

• **A feltáró csapat** (fotó: Menyhárt Gábor)

• **Ásatási pillanatkép**
(fotó: Samu Levente)

A lassú, rendkívül pontos bontás során kirajzolódott két kis 20×5×5 cm nagyságú faláda képe, melyben orvosi eszközök foglaltak helyet. A bal lábnál egy csontvéső, egy spatula, egy vasból készült fogó és egy bronzcsipesz, a jobb lábnál pedig három szike, egy csontemelő, a hozzávaló plusz cserélhető fejjel, egy vaskés, egy fúró vagy fűrész, valamint a faládának egy zsanérja helyezkedett el. Mindkét ládában egy-egy sárga anyagból készült, magas kéntartalmú gömb alakú tárgy volt az eszközökhöz hozzákörrodálódva, mely a korszakban használt orvosság maradványa lehetett.

A három szike és a csontemelő feje cserélhető acélból, a testük bronzból készült. A szikék közepét, ahol a tárgyat az orvos kézbe vette, ezüst tausírozással díszítették. Mindegyik orvosi eszköz nagyon jó megtartású és jól kiegyensúlyozott volt.

A sírban más, a halott korára, származására, társadalmi rangjára utaló tárgy, melléklet nem volt. A sír tájolása kissé eltért a többi kelet–nyugat irányú, az avar korba keltezhető sírgödör tájolásától, de a helyszínen a csontváz korát nem lehetett megállapítani.

● A feltárt sír

● A sírból előkerült orvosi eszközök restaurátlanul

Kezdetben az orvosi műszerek párhuzamai alapján a Kr. u. 2–3. századra keltezték a szakemberek a csontvázat, mivel az orvosi eszközök közül az egyik szikének és a csontemelőnek a Kr. u. 2–3. századból ismertek a párhuzamai. Később a csontból vett C14-es minta kiértékelése alapján végül az 1. századra határozták meg a férfi halálát.

A rendkívül korai keltezés, illetve az orvosi eszközök kidolgozásának minősége rengeteg kérdést vet fel a kutatók előtt. Mit keresett egy orvos a Római Birodalmon kívül ebben az időben? Honnan származik, és miért temették el vele együtt a rendkívüli értéket képviselő eszközeit?

Bár a római élet emlékei egyre gyakrabban kerülnek elő a Jászságból is, gondoljunk csak a Jászboldogházán a 20. század elején előkerült római sírkőre, az 1980-as években Pusztamonostoron megtalált bronz Ápisz bikaszoborra, vagy esetleg a 2022-ben Jászberényben felszínre hozott feliratos faragott kőre, de a Jánoshida mellett előkerült orvosi eszközkhöz hasonló tárgyak még a birodalmon belül is nagyon ritkák voltak, ezek használata ugyanis rendkívüli szakértelmet igényelt. Ugyanakkor tudjuk, hogy a Jászság területére a rómaiak nem tudták kiterjeszteni hosszabb távon uralmukat.

• A sírból előkerült orvosi eszközök restaurálva
(fotó: Rusznák Gábor)

A Római Birodalmon belül egyébként a görög orvosi iskolák voltak a leghíresebbek, ezekből az iskolákból származtak a leghíresebb orvosok. Ezek az orvosok később a birodalmon belül mindenütt elterjedtek, a legjobbak pedig az uralkodók udvari orvosaiá válhattak. A Jánoshida mellett előkerült orvosi eszközök rendkívüli minősége azt mutathatja, hogy használója egy valóban magasan kvalifikált orvos lehetett.

A Jászság területén ebben az időszakban váltották fel a kelta törzseket a keletről beköltöző, iráni nyelvet beszélő szarmaták. Egy jól képzett orvos megjelenése ebben az időben a szarmata területen valószínűleg csak abban az esetben lehetséges, ha a gyógyító egy, a területre vezetett római hadjárat során elkísérte magas rangú, előkelő gazdáját, majd váratlanul itt veszítette életét, a Barbaricumban. A másik lehetőség, hogy egy előkelő barbár vezetőhöz küldték segítségül, ám a kiküldetése közben elérte a halál. Bármelyik válasz is áll közelebb a valósághoz, az biztos, hogy a környezetében nem volt másik orvos, aki folytathatta volna a munkáját, és aki használni tudta volna elődje speciális felszerelését. Ez okból, valamint az orvos iránti tisztelet jeléül kerülhetett végül bele a sírba, az elhunyt lábaihoz a két, orvosi eszközökkel teli ládika.

• Portelektől délre található szarmata temető
(fotó: Fülöp Dániel)